

Σημειώσεις 3^{ης} Ενότητας

Κυριότερες στρατηγικές εκμάθησης λεξιλογίου, σύμφωνα με τον Μήτση (2004: 144-145)

1. Η άσκηση στη σωστή και δημιουργική χρήση ποικίλων λεξικών της ελληνικής (ερμηνευτικών, ετυμολογικών, εγκυκλοπαιδικών, κλπ)
2. Η εκμετάλλευση του περιβάλλοντος. Τα άτομα που επικοινωνούν με φυσικό τρόπο, δεν χρησιμοποιούν λεξικά (οι γραμματικές) κατά τη στιγμή της επικοινωνίας. Οι δυσκολίες που προκύπτουν αντιμετωπίζονται με μια αυτόματη διαδικασία, σύμφωνα με την οποία τα άγνωστα λεξιλογικά στοιχεία εντάσσονται στο πλαίσιο του γλωσσικού περιβάλλοντος και τις περιστάσεις επικοινωνίας όπου και ερμηνεύονται ανάλογα.
3. Η εικασία. Ο μαθητής/αναγνώστης βρίσκεται πολύ συχνά αντιμέτωπος με άγνωστα λεξικά στοιχεία, των οποίων πρέπει να «μαντεύει», να διαισθάνεται τη λειτουργία, τη σημασία ή τη χρήση, συνάγοντας την από τα γενικότερα νοήματα του κειμένου. Η διαδικασία αυτή που είναι γνωστή και ως τεχνική της εικασίας είναι πολύ χρήσιμη στην ανάγνωση απαιτητικών κειμένων, όπου η συχνότητα της εμφάνισης τέτοιων στοιχείων (άγνωστων λέξεων, φράσεων ή εκφράσεων) είναι πολύ μεγάλη. Οι μαθητές πρέπει να ασκηθούν κατάλληλα, ώστε στις περιπτώσεις αυτές ή να μην κάνουν τυχαίες, αλλά βάσιμες υποθέσεις, που θα στηρίζονται στις διαθέσιμες κατά περίπτωση, ενδείξεις και στην εμπειρία τους. Για παράδειγμα αν ένας μαθητής συναντήσει τη λέξη υπερεντατικός, της οποίας δεν γνωρίζει τη σημασία, αλλά είναι υποχρεωμένος να τις συνάγει, τότε πρέπει να στηριχθεί:
 - στα συμφραζόμενα
 - στο πρόθημα υπέρ το οποίο στην ελληνική έχει την έννοια της υπερβολής
 - στην κατάληξη -ικός που στην προκειμένη περίπτωση του δίνει την πληροφορία ότι πρόκειται για επίθετο
 - στην ετυμολογία της λέξης(εν+ τείνω) η οποία θα τον οδηγήσει στα ομόρριζα: τάση, τείνω (παρατείνω, εκτείνω), τεταμένος, κλπ

2.1. Ταξινόμηση των στρατηγικών κατάκτησης του λεξιλογίου

Από τις ταξινομήσεις που έχουν προταθεί για τις στρατηγικές εκμάθησης του λεξιλογίου ειδικότερα (Williams 1985, Gu & Johnson 1996, Nation 2001) πιο περιεκτική και αναλυτική είναι του Schmitt (1997).

Συγκεκριμένα ο Schmitt (1997) διακρίνει δύο μεγάλες κατηγορίες:

- 1) στρατηγικές ανεύρεσης της σημασίας μιας λέξης (discovery strategies)
- 2) στρατηγικές εμπέδωσης της σημασίας (consolidation strategies)

Αναλυτικότερα καθεμία από τις ομάδες αυτές περιλαμβάνει τις εξής στρατηγικές (Schmitt 1997, 2000 με αλλαγές):

1) ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΑΝΕΥΡΕΣΗΣ

- α) προσδιοριστικές (determination strategies)

Οι προσδιοριστικές) είναι οι στρατηγικές που χρησιμοποιούμε προκειμένου να ανακαλύψουμε τη σημασία μιας άγνωστης λέξης χωρίς να απευθυνθούμε σε κάποιον άλλον.

Αναλυτικότερα, μπορούμε να βοηθηθούμε στην ανεύρεση της σημασίας από

- την αναγνώριση της γραμματικής κατηγορίας της λέξης (τι μέρος του λόγου είναι)

- την ανάλυση των συστατικών της στοιχείων (ρίζα, προσφύματα, συνθετικά μέρη)

Βάσει ερευνητικών δεδομένων έχει επισημανθεί ότι η στρατηγική αυτή ενέχει παγίδες στις περιπτώσεις που οι λέξεις είναι παραπλανητικά διαφανείς σε μορφολογικό και σημασιολογικό επίπεδο ('deceptively transparent words' Bensoussan & Laufer 1984. Γι' αυτό έχει προταθεί και από άλλους μελετητές να χρησιμοποιείται επικουρικά για επιβεβαίωση της σημασίας που θα έχει συναχθεί με άλλες στρατηγικές (Clarke & Nation 1980)

- το ενδεχόμενο να είναι ομόρριξη με λέξη στη Γ1 (cognates)

Απαραίτητη προϋπόθεση είναι να γίνει αντιληπτή από τους μαθητές η συγγένεια των δύο γλωσσών ώστε να επιτευχθεί η θετική μεταφορά από τη μητρική στη γλώσσα-στόχο. Έχει μάλιστα επισημανθεί ότι θετική μεταφορά γίνεται συνήθως στις πρωτοτυπικές σημασίες των ομόρριζων λέξεων (Kellerman 1978).

- την αξιοποίηση εικόνων (στον γραπτό λόγο) και την ανάλυση χειρονομιών ή του επιτονισμού (στον προφορικό λόγο).

- την αξιοποίηση του περικειμένου / των συμφραζομένων

Τα ερευνητικά δεδομένα δείχνουν ότι πρόκειται για μια από τις σημαντικότερες στρατηγικές κατάκτησης του λεξιλογίου αλλά η αποτελεσματικότητά της εξαρτάται από πολλούς παράγοντες (βλ. 1.2. Έμμεση / Μη εστιασμένη εκμάθηση).

- τη χρήση μονόγλωσσων ή δίγλωσσων λεξικών

- τις λίστες λέξεων και τις flash cards

[κυρίως για την αρχική επαφή με τη νέα λέξη]

Η σύγχρονη τάση είναι η εκμάθηση λέξεων μέσα σε κείμενο, ωστόσο έχει υποστηριχθεί (Nation 1982) ότι οι μαθητές μπορούν να μάθουν πολλές λέξεις με αυτή την τεχνική αρκεί αυτή η αρχική και μερική γνώση να εμπλουτίζεται στη συνέχεια με πληροφορίες και από άλλες τεχνικές.

β) κοινωνικές (social strategies)

Κοινωνικές είναι οι στρατηγικές που χρησιμοποιούμε για να ανακαλύψουμε τη σημασία μιας λέξης απευθυνόμενοι σε κάποιον άλλο. Συγκεκριμένα, μπορεί να ζητήσουμε από τον δάσκαλο, έναν συμμαθητή μας ή έναν φυσικό ομιλητή να μας δώσει

- μετάφραση της λέξης στη μητρική

- ένα συνώνυμο

- έναν ορισμό

- μια πρόταση με τη λέξη

Μπορούμε επίσης να ανακαλύψουμε τη σημασία μιας λέξης μέσα από μια ομαδική δραστηριότητα.

Στρατηγικές Μάθησης Λεξιλογίου

- Διατύπωση υποθέσεων με βάση τα συμφραζόμενα
- Η μορφολογική ανάλυση: Ανάλυση σε μορφήματα
- Η χρήση του λεξικού
- Συνδιασμός στρατηγικών

(Ευθυμίου, 2013: 90-153)

- Διατύπωση υποθέσεων με βάση τα συμφραζόμενα

Οι περισσότερες λέξεις μαθαίνονται μέσα από υποθέσεις που κάνουμε για τη σημασία τους στηριζόμενοι σε συμφραζόμενα. Αυτό σημαίνει ότι, αν βελτιωθεί έστω και λίγο ικανότητα με αυτό να τρώμε πληροφορίες από τα συμφραζόμενα θα αυξηθεί κατά πολύ και ο αριθμός των λέξεων που θα μπορούν να μάθουν μόνοι τους (Graves, 2006: 94).

Η διδακτική πρόταση των Goerss, Beck & McKeown

1. Πρώτη ανάγνωση/επανάληψη ανάγνωσης

Όταν το μάθει τις συναντάς στο κείμενο που διαβάζει μια άγνωστη λέξη, ή όταν ο δάσκαλος υποπεύεται ότι η λέξη αυτή είναι εξ ολοκλήρου ή εν μέρει άγνωστη για το μαθητή, τότε του ζητάει να την ξαναδιαβάσει είναι ξαναδιαβάσει την πρόταση που περιέχει αυτή τη λέξη.

2. Συζήτηση

ακολουθεί συζήτηση σχετικά με το κείμενο με στόχο να διαπιστωθεί αν το μαθητής κατανοεί το νόημα του κειμένου.

3. Αρχική υπόθεση

στη συνέχεια μαθητής καλείται να διατυπώσει μια πρώτη υπόθεση για τη σημασία της λέξης και να εξηγήσουμε ποιες πληροφορίες του κειμένου βασίζει την υπόθεσή του. Η πρώτη υπόθεση έχει δοκιμαστικό χαρακτήρα ενώ στόχος της είναι να αποτελέσει έναυσμα για περισσότερη ζήτηση. Αυτό το βίντεο όχι να βρουν οι μαθητές την ακριβή σημασία της λέξης αλλά να καλλιεργήσουν τη μεταγνωστική ικανότητα τους έτσι ώστε να σκέφτονται τη σύνδεση της λέξης με το περιεχόμενο της.

4. Επεξεργασία της υπόθεσης

Στη συνέχεια ο εκπαιδευτικός προσπαθεί να βοηθήσει τους μαθητές να διατυπώσουν μια δεύτερη υπόθεση για τη σημασία της άγνωστης λέξης δίνοντας προσοχή στα σημεία εκείνα που το κείμενο περιορίζει τις πιθανές σημασίες της λέξης. Στόχος

αυτού του βήματος είναι οι μαθητές να καταλάβουν ότι η πρώτη υπόθεση δεν είναι πάντοτε σωστή και ότι θα πρέπει να κάνουν ένα επανέλεγχο του κειμένου.

5. Σύνοψη

Στο τέλος εκπαιδευτικός ζητάει από τους μαθητές να συνοψίσουν ποια συμπεράσματα θα μπορούσαν να βγάλουν ή ποια απόφαση δεν μπορούν να πάρουν και τη σημασία της λέξης.

Η διδακτική πρόταση του Graves (2006)

Κινητοποίηση και εισαγωγή στην διατύπωση συμπερασμάτων με βάση τα συμφραζόμενα	Εισαγωγή στη χρήση των ενδείξεων από τα συμφραζόμενα του κειμένου και στα 4 βήματα της στρατηγικής	εκτενής διδασκαλία των 2 πρώτων βημάτων	εκτενής διδασκαλία των επόμενων 2 βημάτων	Παιχνίδι κατά το οποίο οι μαθητές κερδίζουν πόντους με τη χρήση της στρατηγικής
Έκτη ημέρα	Έβδομη ημέρα	Όγδοη ημέρα	Ένατη ημέρα	Δέκατη ημέρα
επανάληψη, σύνοψη των βημάτων	Καθοδηγούμενη άσκηση στη βάση ειδικά διαμορφωμένων αφηγηματικών κειμένων	Καθοδηγούμενη άσκηση με χρήση ειδικά διαμορφωμένων επεξηγηματικών κειμένων	Καθοδηγούμενη άσκηση με χρήση αυθεντικών κειμένων και συζήτηση πιθανών προβλημάτων	Επανάληψη, σύνοψη, συζήτηση

Πρώτη μέρα: εισαγωγή και κινητοποίηση

Ο διδάσκων ξεκινάει το μάθημα λέγοντας στους μαθητές του ότι κατά τη διάρκεια των επόμενων ημερών θα μάθουν πώς να χρησιμοποιούν διάφορες ενδείξεις του κειμένου για να μαντεύουν τις σημασίες των άγνωστων λέξεων που συναντούν κατά την ανάγνωση. Επίσης λέει ότι η χρήση των ενδείξεων είναι μια διασκεδαστική δραστηριότητα, την οποία χρησιμοποιούν συχνά και με επιτυχία. Στη συνέχεια τους λέει ότι θα αρχίσουν να μαθαίνουν πώς να βρίσκουν και να χρησιμοποιούν τις ενδείξεις βλέποντας ένα σύντομο βίντεο, το οποίο περιγράφει ένα σχετικά άγνωστο μέρος. Αυτό που πρέπει να ψάξουν είναι για ενδείξεις που δείχνουν ποιο είναι αυτό το μέρος. Ο διδάσκων στη συνέχεια δείχνει τον «ιστό των ενδείξεων». Ο κάθε μαθητής συμπληρώνει τον ιστό των ενδείξεων και ακολουθεί συζήτηση. Ξαναπές το πείτε όσες φορές ζητηθεί από τους μαθητές και οι μαθητές κάθε φορά συγκεντρώνουν επιπλέον ενδείξεις. Στόχος της επανάληψης είναι οι μαθητές να καταλάβουν ότι όσο πιο προσεκτικά ή όσες περισσότερες φορές κοιτάζουν κάτι τόσες περισσότερες ενδείξεις βρίσκουν.

Δεύτερη μέρα: εισαγωγή στη χρήση των ενδείξεων από τα συμφραζόμενα και παρουσίαση της στρατηγικής των 4 βημάτων.

1. Βλέπω και ρωτάω: διαβάζω προσεκτικά και αναρωτιέμαι συνέχεια αν «βγαίνει νόημα»

2. Επιβραδύνω: παρατηρώ ότι δεν γνωρίζω τη σημασία μιας λέξης και προχωρώ αργά. Ξαναδιαβάζω την πρόταση και ψάχνω για ενδείξεις.

3. Σταματώ και ξαναγυρίζω πίσω: αν χρειαστεί, γυρίζω πίσω και ξαναδιαβάζω την προηγούμενη πρόταση ψάχνοντας για ενδείξεις που θα με βοηθήσουν να μαντέψω τη σημασία της λέξης.

4. Βλέπω και ρωτάω: όταν έχω σκεφτεί τι μπορεί να σημαίνει η λέξη, αντικαθιστώ τη λέξη που σκέφτηκα με την άγνωστη λέξη, για να δω αν βγαίνει νόημα. Αν ναι, συνεχίζω το διάβασμα του κειμένου. Αν όχι, σταματώ ξαναγυρίζω πίσω και ξανά προσπαθώ. Αν δεν τα καταφέρω την αναζητώ στο λεξικό ή ρωτώ κάποιον άλλον.

Μορφολογική ανάλυση: ανάλυση σε μορφήματα

Η μορφολογική ανάλυση θεωρείται μία από τις βασικές στρατηγικές επίλυσης προβλήματος, καθώς συμβάλλει στην άντληση πληροφοριών για την εξερεύνηση της σημασίας μιας νέας λέξης από τη δομή της ωστόσο η αποτελεσματική της χρήση, εξαρτάται από το βαθμό καλλιέργειας της μορφολογικής επίγνωσης του κάθε ατόμου. Η μορφολογική επίγνωση ανήκει στις μεταγλωσσικές ικανότητες και αναφέρεται στην ικανότητα του ατόμου να συλλογίζεται πάνω στις μορφολογικές μονάδες, να ασκεί έλεγχο πάνω σε αυτές και να τις οργανώνει συνειδητά. Με άλλα λόγια η μορφολογική επίγνωση περιλαμβάνει την ικανότητα του ατόμου να αναλύει τις λέξεις σε μορφήματα, αλλά και την ικανότητά του να χειρίζεται και να συνδυάζει τα μορφήματα σύμφωνα με τους κανόνες σχηματισμού λέξεων της γλώσσας του. επίσης αφορά την ικανότητα του ατόμου να κατανοεί τις σχέσεις μεταξύ των λέξεων που ανήκουν στην ίδια οικογένεια.